

**МУЗЕЙ ГЕНОЦИДУ «ТЕРИТОРІЯ ПАМ'ЯТІ»  
УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА  
ФОНД ПІДТРИМКИ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ  
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД  
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ  
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»;  
ЛОС-АНДЖЕЛЕСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (LOS ANGELES UNIVERSITY)  
(USA);  
АРІЄЛЬСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ARIEL UNIVERSITY CENTER OF  
SAMARIA) (ISRAEL);  
ЗАХІДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТІМІШОАРИ (WESTERN UNIVERSITY  
OF TIMISOARA) (ROMANIA)**

## **МАТЕРІАЛИ**

**Міжнародної науково-практичної конференції  
«ПРОБЛЕМА ГЕНОЦИДУ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА»**

**(Одеса, 23-24 січня 2025 року)**

**УДК:**

**Проблема геноциду: виклики сучасного суспільства.** Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 23-24 січня 2025 р.) 88 с.

**Рецензенти:**

**Готинян Віталія Віталіївна** – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри культурології Одеського національного університету імені І. І. Мечнікова

**Наумкіна Світлана Михайлівна** - доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Проблема геноциду: виклики сучасного суспільства» вміщує матеріали, які досліджують концепцію геноциду в творах Рафаля Лемкіна: філософське та правове підґрунтя; культурний геноцид: від доктрини до відповідальності; геноциди ХХ століття та їх вплив на генезу моральних складових людства; геноцидальні практики Російської імперії і їх доктринальне підґрунтя; вплив рішень міжнародних кримінальних трибуналів на колективну пам'ять щодо геноцидів; меморіалізація пам'яті жертв геноцидів; геноцидальний вимір агресії Росії проти України. Рекомендовано для науковців, педагогів, докторантів, аспірантів, студентів.

Ухвалено до друку та розповсюдження мережею інтернет вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 12 від 27 березня 2025 р.)

## **«Проблема геноциду: виклики сучасного суспільства»**

**23-24 січня 2025 року**

### **ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ**

#### **Голова:**

**А. В. Красножон** – ректор Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор історичних наук, професор.

#### **Заступники голови:**

**Копусь Ольга Антонівна** – перший проректор з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор педагогічних наук, професор.

**Музиченко Ганна В'ячеславівна** – проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор політичних наук, професор.

**Борінштейн Євген Русланович** – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

**Козленко Павло Юхимович** – голова правління Громадської організації «Одеський центр дослідження Голокосту»

**Самойлова Полина Едуардівна**, Здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2-го року навчання, спеціальність 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», соціально-гуманітарний факультет, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

Науковий керівник: **Лісєнко Олена Василівна** – доктор соціологічних наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

## **СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПРОГРАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ КУЛЬТУРНОГО ГЕНОЦИДУ**

Культурний геноцид як форма цілеспрямованого знищення національної ідентичності завжди залишає глибокі рани в суспільстві, формує кризу самобутності, спричиняючи втрату традицій та порушення зв'язків між минулим, сучасністю і майбутнім. Відновлення цієї ідентичності є складним, багатогранним процесом, у якому соціокультурні програми відіграють ключову роль. Саме тому важливим є їхнє втілення, націлене на подолання наслідків культурного геноциду.

В Україні реалізується низка програм, спрямованих на подолання наслідків культурного геноциду та підтримку ментального здоров'я, що є невід'ємною частиною національного відновлення. Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?» забезпечує інтеграцію охорони психічного здоров'я у структуру соціального життя людей, що стикаються із наслідками російсько-української війни[7].

Мета одного з проєктів цієї програми — наблизити послуги психологічної допомоги до людей через сімейних лікарів, що допомагає громадянам швидше отримати необхідну підтримку[6]. Це важливо в умовах, коли психологічні травми, спричинені війною та культурними втратами, стають масовими. Інший проєкт, пов'язаний із створенням центрів життєстійкості, спрямований на психосоціальну підтримку жителів громад і волонтерів[4]. У таких центрах люди можуть знайти не лише психологічну допомогу, а й ресурси для відновлення особистісної та колективної стійкості.

Проєкт з цифрового рішення для підтримки військових, які повертаються до мирного життя, допомагає подолати труднощі адаптації. Це важливо для збереження людського потенціалу та залучення колишніх військових до культурної та соціальної діяльності. Проєкт «RECOVERY» зосереджений на психологічному відновленні військовослужбовців, членів їхніх родин і осіб, які повернулися з полону[10]. Допомога у подоланні травм війни сприяє збереженню родинних зв'язків та зміцненню громад. Ініціатива «Молодіжні центри та активні парки» створює екосистему психічного здоров'я для молоді через організацію активного дозвілля та культурних подій[3]. Молодіжні центри допомагають зберігати національні традиції та цінності, сприяючи формуванню нового покоління свідомих громадян.

На окрему увагу в процесі подолання наслідків культурного геноциду заслуговують ініціативи Українського інституту національної пам'яті, які

спрямовані на збереження історичної пам'яті та формування національної свідомості[8]. Проведення круглих столів у межах геноцидних студій є важливим майданчиком для фахівців, істориків, митців та громадськості. Ці заходи сприяють осмисленню масштабів культурного геноциду, аналізу його впливу на суспільство та напрацюванню стратегій подолання наслідків. Вони допомагають інтегрувати історичну пам'ять у сучасний дискурс і забезпечують її поширення серед різних соціальних груп.

Освітній проєкт «Діалоги про війну» фокусується на обговоренні історичних та сучасних аспектів війни, її впливу на культуру, ментальність та суспільство[5]. Проєкт має освітню мету — надати молоді та дорослим інструменти для розуміння історичних процесів, які формують сучасну Україну. «Діалоги про війну» сприяють формуванню критичного мислення, що є ключовим для подолання наслідків інформаційної війни та маніпуляцій.

Ініціативи Українського інституту національної пам'яті органічно доповнюють соціокультурні програми, спрямовані на відновлення ментального здоров'я та ідентичності. Вони підсилюють освітню складову цих програм, акцентуючи увагу на важливості збереження пам'яті про історичні злочини проти українського народу. Поєднання освітніх, психологічних і культурних підходів створює комплексну модель подолання наслідків культурного геноциду. Вона не лише допомагає суспільству долати травми минулого, а й формує нові цінності для відродження та розвитку української культури.

Програми Українського центру культурних досліджень формують важливий місток між традиційною культурою, сучасними потребами суспільства та розвитком громад[9]. Вони демонструють, як навіть найменші населені пункти можуть зробити значний внесок у подолання наслідків культурного геноциду, формуючи унікальні культурні ініціативи та залучаючи до цього процесу громадян. «Академія культурного лідера» - це програма, покликана підтримати діячів культури з малих громад, які беруть на себе керівну роль у розбудові місцевого культурного середовища[1]. Вона забезпечує навчання, обмін досвідом та формування лідерських навичок, необхідних для створення успішних культурних проєктів. Академія допомагає виявляти потенціал малих громад, мотивуючи їх до збереження національної культурної спадщини та створення сучасних культурних продуктів. Проєкт «Малі міста — великі враження» спрямований на популяризацію культурного потенціалу малих міст України[2]. Завдяки фінансуванню та експертній підтримці місцеві громади створюють унікальні культурні заходи, що сприяють залученню туристів, розвитку регіональної ідентичності та підвищенню ролі культури в економічному розвитку. Така ініціатива не лише оживляє культурне життя малих міст, а й дає змогу громадянам відчувати причетність до національної культурної спадщини.

Ці програми не лише вирішують питання ментального здоров'я, а й відіграють роль у відновленні та укріпленні української ідентичності. Вони об'єднують громади, створюють умови для взаємопідтримки та повертають віру у власні сили. Саме через такі ініціативи можна долати наслідки культурного геноциду, спрямовуючи енергію суспільства на створення нового

культурного ландшафту. Втім, що багато аспектів соціально-культурного життя українців залишається поза межами дії активних програм.

Для активного вирішення наслідків геноцидів ефективними можуть бути соціокультурні програми, які одночасно охоплюють аспекти історичної пам'яті, психологічної підтримки, освіти та відродження культурної спадщини. Наприклад, доречними будуть освітні програми з національної пам'яті. Освіта формує розуміння історії та допомагає суспільству осмислити травматичне минуле. Програми, які включають дослідження геноцидів, культурної репресії та історичних втрат, сприяють збереженню пам'яті та запобіганню повторення злочинів. До таких програм доречно включити: створення інтерактивних музеїв і онлайн-архівів; розробка шкільних і університетських курсів про історичні трагедії.

Соціокультурна програма психосоціальної реабілітації через культуру слугуватиме потужним інструментом відновлення: арт-терапія, заснована на національних традиціях; програми творчого вираження для дітей і дорослих, які пережили травми. Програма з інтеграції культурного відновлення в економіку залучить громади до активної діяльності: відродження ремесел; популяризація національної кухні; підтримка локальної ідентичності. Це особливо важливо в період відновлення, коли люди можуть знаходити підтримку та натхнення в спільній культурній спадщині. Більше того, такі ініціативи можуть слугувати інструментом культурної дипломатії, де збереження традицій інтегрується у сучасний глобалізований світ. Національна кухня є одним із найпривабливіших способів популяризації культури на міжнародному рівні. Проведення кулінарних майстер-класів, фестивалів національної їжі чи створення гастротурів допоможе залучити туристів та інвесторів. Це також дає можливість відновлювати місцеві фермерські господарства, які забезпечують продуктами, сприяючи сталому розвитку регіону. Така програма може включати: грантові можливості для підприємців, які працюють у сфері культури; розвиток етнотуризму, який популяризує локальну спадщину. Соціопроект «Діалог між поколіннями» стане програмою «живої історії», де очевидці подій діляться своїми спогадами: віртуальні й фізичні майданчики для дискусій і зустрічей.

Глобальні програми культурної дипломатії сприятимуть визнанню наслідків геноцидів на міжнародному рівні та їх засудженню, що посилить підтримку з боку світової спільноти: обмін культурними програмами між країнами, які постраждали від геноцидів; проведення виставок, конференцій і семінарів на глобальному рівні. Програма з розвитку локальної культурної інфраструктури залучить інвестиції в культурну інфраструктуру і дозволить громадам відчувати гордість за своє походження та історію: будівництво культурних центрів у постраждалих регіонах; підтримка театрів, галерей і бібліотек, що зосереджуються на національній тематиці. Програми цифрової популяризації культури дозволять зробити культуру доступною ширшій аудиторії: створення мобільних додатків про національну історію та традиції; імерсивні технології; розробка ігор і VR-досвідів, які відтворюють історичні події. Програма міжнародної юридичної підтримки та адвокації означатимуть,

що правова оцінка геноциду та захист прав його жертв зміцнять справедливість і довіру до держави: програми надання юридичної допомоги постраждалим; кампанії щодо визнання геноцидів на міжнародному рівні.

Соціокультурні програми є важливим інструментом у збереженні української культури та відновленні суспільства, і їхній розвиток має стати пріоритетом для державної політики. Ці програми створюють комплексний підхід, допомагаючи не лише долати наслідки минулого, а й зміцнювати культурну основу для майбутнього розвитку.

### Список використаних джерел

1. Академія культурного лідера – Український центр культурних досліджень. *Український центр культурних досліджень*. URL: <https://uccs.org.ua/akademiia-kulturnoho-lidera/> (дата звернення: 12.01.2025).

2. Малі міста – великі враження – Український центр культурних досліджень. *Український центр культурних досліджень*. URL: <https://uccs.org.ua/mali-mista-velyki-vrazhennia/> (дата звернення: 12.01.2025).

3. Міністерство молоді та спорту України - Молодіжні центри і активні парки – частина екосистеми психічного здоров'я населення. *Головна | Міністерство молоді та спорту України*. URL: <https://mms.gov.ua/news/molodizhni-tsentry-i-aktyvni-parky-chastyna-ekosystemy-psykhichnoho-zdorovia-naselennia> (дата звернення: 12.01.2025).

4. Олена Зеленська відвідала рівненський Центр життєстійкості. *Програма ментального здоров'я | Ти як?*. URL: <https://howareu.com/news/olena-zelenska-vidvidala-rivnenskyi-tsentr-zhyttiistiikosti> (дата звернення: 12.01.2025).

5. Освітній проєкт «Діалоги про війну». *Український інститут національної пам'яті - офіційний веб-сайт*. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/vchytelyam/videolekciyi/osvitniy-proyekt-dialogy-pro-viynu> (дата звернення: 12.01.2025).

6. Послуга з ментального здоров'я у кабінеті сімейного лікаря. *Програма ментального здоров'я | Ти як?*. URL: <https://howareu.com/materials/posluha-z-mentalnoho-zdorovia> (дата звернення: 12.01.2025).

7. Програма ментального здоров'я. *Програма ментального здоров'я | Ти як?*. URL: <https://howareu.com/> (дата звернення: 12.01.2025).

8. Український інститут національної пам'яті - офіційний веб-сайт. *Український інститут національної пам'яті - офіційний веб-сайт*. URL: <https://uinp.gov.ua/> (дата звернення: 12.01.2025).

9. Український центр культурних досліджень. *Український центр культурних досліджень*. URL: <https://uccs.org.ua/> (дата звернення: 12.01.2025).

10. Recovery - Проєкт Віктора та Олени Пінчуків. *Recovery | Реабілітація, допомога в протезуванні тяжкопоранених | Проєкт Віктора та Олени Пінчуків*. URL: <https://recoveryua.org/> (дата звернення: 12.01.2025).